

UPPSALA
UNIVERSITET

UPPSALA UNIVERSITET

Teologiska institutionen

Religionshistoria och religionsbeteendevetenskap C, 15 poäng

VT 2018

Handledare: Martha Middlemiss Le Mon

Betygsbestämmande lärare: Mia Lövheim

Religion och socialt arbete.

En religionssociologisk diskussion av olika förståelser av religion i socialt arbete riktat mot unga.

Mikael von Bahr
Mickeyvb@hotmail.com

Abstract

Religion and social work has a historical connection. A lot of social work comes from religious roots. In my career as a social worker I have wondered why religious aspects of social work are marginalized.

The aim of this paper is to discuss how religious dimensions can be included to develop culture competence in social work with youth in Sweden

The research questions asked are:

- What views on religion held by young people are presented in the text “Främmande är skrämmande”?
- How can this be analysed based on theories of the functioning of religions in the lives of young people?
- What approaches in previous research may be relevant to pay attention to religious dimensions to develop understanding of cultural competence in social work?

The method I used was qualitative thematic analysis and the theories for the analysis were deprivation theory and socialization theory.

The conclusion shows that the young people in the text differentiate their own view of religion and others' views on religion. Clearly, they describe the views of others on religion on the basis of a functional religious definition where religion becomes the explanation model for devastating behavior, for example in the media's production of perpetrators in terrorism councils and the like.

The work shows that earlier research examples of the introduction of religion in social work would also be possible approaches for attending to religious dimensions in order to develop the understanding of cultural competence in social work in Sweden today. This in terms of education, method and approach.

Key words: religion, social work, functional definitions of religion, youth, young people, culture competence

Innehållsförteckning

Religion och socialt arbete.....	1
Kapitel 1 Inledning.....	4
1. Inledning	4
1.1. Syfte och mål.....	5
1.2. Frågeställning	5
1.3. Avgränsning	5
1.4. Forskningsgenomgång.....	5
1.4. 1. Material.....	12
Kapitel 2 Teori	14
2.1. Presentation av teori	14
2.2. Arbetsmodell	16
Kapitel 3 Metod	17
3.1. Kvalitativ tematisk analys	17
3.2. Validitet	17
3.3. Etik	18
3.4. Forskningsrollen	18
Kapitel 4 Resultat och Analys.....	19
4.1. Resultat.....	19
4.2. Analys.....	22
4.2.1	22
4.2.2.....	24
4.3. Slutsatser	27
4.3.1. Hur presenteras ungdomars syn på religion i skriften ”Främmande är skrämmande”?	27
4.3.2. Hur analyseras detta utifrån teorier om religioners funktion i ungas liv?	27
4.3.3. Vilka tillvägagångssätt i tidigare forskning kan vara relevanta för att uppmärksamma religiösa dimensioner för att utveckla förståelsen av kulturkompetens i socialt arbete?.....	28
Kapitel 5 Diskussion	29
5.1 Teoretisk reflektion	29
5.2 Metodisk reflektion	29
5.3 Empirisk reflektion.....	29
5.4 Bidrag	30
5.5 Avslutande reflektioner	30
Sammanfattning	31
Referenser	32

Kapitel 1 Inledning

1. Inledning

Religion och socialt arbete har för mig varit två nära sammankopplade ämnen. Jag har intresserat mig för religion och studerat på teologiska institutionen i Uppsala. Jag är också yrkesverksam socialarbetare sen drygt 20 år tillbaka med erfarenhet från både socialtjänst och som privat utförare. I mitt arbetsliv har jag ofta förvånats över hur liten betydelse religion har tilldelats från professionella socialarbetare. Både dess påverkan på den professionella samt innebörden för klienten. I början av min yrkeskarriär på 90-talet så talade man mycket om kulturkompetens. Vikten av att ha både kunskap och förståelse för olika kulturer. Fokus låg på vetenskap om hur marginalisering och diskriminering verkar i människors liv. Då var religion bara en liten del av kulturen som inte tillskrevs lika stor betydelse. I takt med att samhället blivit allt mer mångkulturellt så har religionen börjat få ökad uppmärksamhet.

I mötet med klienten så är min erfarenhet att kunskap om religion och kultur fungerar som en dörröppnare till en snabbare och djupare relation. Från den erfarenheten samt nyfikenheten av religionens underordnade betydelse i socialt arbete har jag valt att skriva denna uppsats om religion och socialt arbete. Jag anser det viktigt att diskutera hur religion skulle kunna bredda det sociala arbetet i ett mångkulturellt Sverige som efter ökad invandring och flyktingströmmar är mer pluralistiskt och heterogent.

Det finns många förklaringar till det sociala arbetets uppkomst. Förklaringarna beror på vilken position man väljer att utgå ifrån. Det sociala arbetets utveckling bör ses kontextuellt samt som resultat av historiska processer och dilemman (Meeuwisse, Sunesson & Swärd, 2016 s.71–76).

Generellt för socialt arbete under den första delen av 1800-talet är att det bedrevs av filantroper. Oftast kristna kvinnoföreningar som fokuserade på skolgång, nykterhet och fattigdom. Detta arbete bedrevs ideellt och grundades på egenskaper såsom altruism, kristlig barmhärtighet och kärlek. I västvärlden knyts det sociala arbetet till industrialismens uppkomst (Meeuwisse, Sunesson, & Swärd, 2006, s. 30-31)

Socialarbetarutbildningen i västvärlden har varit skeptisk och misstänksam mot religion och andlighet och ibland även fientligt inställda. Det har varit ett resultat av sociala arbetets kamp för acceptans som akademiskt ämne. På vägen dit har religion och andlighet bytts ut mot sociologi och psykologi (Moss 2005, s 40). Med sina rötter i religionen och baserat på kristna värderingar så har socialt arbete vuxit ur djup och passionerad omtanke för social rättvisa och beslutsamhet att

förbättra människors liv som är i behov av stöd. Trots detta så har drivkraften legat i att bli accepterad och respekterad som akademisk disciplin (Moss 2005, s 42).

1.1. Syfte och mål

Syftet med denna uppsats är att diskutera på vilka sätt religiösa dimensioner kan inkluderas för att utveckla kulturkompetens i socialt arbete med ungdomar i svensk kontext. Detta görs genom en översyn av tidigare forskning. De insikter som där framkommer relateras till en analys av hur ungas syn på religion presenteras i skriften ”Främmande är skrämmande-Ungas röster om våldsbejakande extremism, en skrift som innehåller ungas tankar om extremism, presenteras i punkt 1.4.1. (Myndigheten för ungdoms och civilsamhällsfrågor 2016). Analysen ställs sedan i relation till en genomgång av metoder för integreringen av religion och socialt arbete i USA, England och Australien. Detta för att diskutera om tidigare forskningssätt att implementera religion i socialt arbete i andra länder är möjligt i svensk kontext utifrån kunskap om ungdomars syn på religion.

1.2. Frågeställning

- Hur presenteras ungdomars syn på religion i skriften ”Främmande är skrämmande”
- Hur kan detta analyseras utifrån teorier om religioners funktion i ungas liv?
- Vilka tillvägagångssätt i tidigare forskning kan vara relevanta för att uppmärksamma religiösa dimensioner för att utveckla förståelsen av kulturkompetens i socialt arbete?

1.3. Avgränsning

Jag har valt att fokusera mitt arbete på kopplingen mellan religion och socialt arbete utfört av socialtjänst eller utförare anlitade av socialtjänst. Av utrymmesskäl kommer därför ej sjukvård eller äldreomsorg inkluderas trots att där finns en koppling till religion. Arbetet tar inte heller upp religiösa samfundssociala arbete. Då egna intervjuer inte rekommenderas på C-nivå avgränsas analysen till gjorda intervjuer som presenteras i skriften ”Främmande är skrämmande”. Ytterligare avgränsning ligger på ungdomars uppfattning om religion och inte på våldsbejakande extremism som texten även fokuserar på.

1.4. Forskningsgenomgång

I detta avsnitt avser jag presentera tidigare forskning som relaterar till syfte och frågeställning i min uppsats. För att nå information om tidigare forskning så har jag använt mig av sökningar på Uppsala universitets databaser såsom DISA, DiVA och Libris. Jag har även sökt på JSTOR och Google Scholar. Sökord jag använt mig av är religion + socialt arbete, religion + socionom, religion + socialtjänst, andlighet + socialt arbete, andlighet + socialt arbete, religion + social work, spirituality + social work.

Sökningarna på svenska genererade väldigt lite av intresse för mitt syfte. Det är tydligt att litteratur med fokus på religion och socialt arbete är eftersatt i Sverige.

Även i magisteruppsatsen *Religionsaspekter i socialtjänsten* (2005) understryker Inger-Johanne Larsson att Sverige inte kommit i närheten av den litteratur som finns i England och USA. Hennes syfte med uppsatsen är att undersöka hur social arbetare i Birmingham, England, arbetar med religionsaspekter i barn och ungdomsutredningar samt undersöka vilken betydelse religion har för socialarbetarna i utredningsarbete, vid insatser och uppföljningar.

Elva kvalitativa intervjuer med socialarbetare i Birmingham har genomförts. Resultatet har visat att socialtjänsten i Birmingham aktivt arbetar med religionsaspekter i sin praktik och att religion har stor betydelse. Det finns en genomgående röd tråd i allt från förberedande samtal, behandlingsinsatser, riktlinjer, bemötande mm.

I c-uppsatsen *Andlighet, religion och offentligt socialt arbete* (2011) betonar Emmy Svahn bristen på svenskt material. I sin uppsats gör hon en kvantitativ studie om socionomstudenters perspektiv på relevansen av andlighet och religion i socialt arbete. Svahn använder ett webbaserat frågeformulär riktat till socionomstudenter som går termin sju på fyra utvalda lärosäten. Hennes resultat visade att de flesta respondenter betraktade både religion och andlighet som en potentiell resurs och ett potentiellt hinder. En majoritet visade att religion och andlighet har betydelse för att få en heltäckande syn på klientens situation samt vikten av att lyfta ämnena i utbildningen till socionom.

Hon analyserade sitt material utifrån andligheten och religionens roll för tolkning av omvärlden och sitt inre samt andlighet och religionsaspekter i möte mellan professionell och klient.

Johan Gärde skriver i sin bok *Religion och Socialt arbete* (2014) om hur han undersöker på vilket sätt värderingsmönster, attityder och perceptioner skapar sätt att förhålla sig på och beteenden som påverkar hur människan relaterar till religion och det som är gott och/eller ont. Han knyter an till funktionalistiska teorier om livets yttersta frågor. Genomgående i boken görs kopplingen mellan religion och socialt förändringsarbete.

Syftet med boken är att problematisera religionens roll i samhället och människors liv. Gärde vill i tider av förändring på samhällets olika nivåer bidra med en ökad förståelse av religionens betydelse samt belysa interkulturella och interreligiösa förhållningssätt.

Den engelskspråkiga litteraturen är rikare och kommer främst från USA, England och Australien. Den tidigare forskningen jag gått igenom presenteras i kategorier som är relevanta för uppsatsen främst från den engelskspråkiga litteraturen men med vissa inslag av den skandinaviska. Kategorierna relaterar till en integration av religion och socialt arbete. I kategorierna ställs frågor, svaras på frågor, problematiseras samt ges förslag på hur socialt arbete kan gynnas av religionen.

Socialarbetarrollen

Socialarbetaren brottas dagligen med frågor om meningen med livet både på individ och samhälls nivå. Dessa frågor är essensen av religion. Därför väcks

frågan varför religion inte tydligare inkluderas i utbildningar till socialarbetare eller i dess praktik (Moss 2005 s.41).

Lagstiftning kring mänskliga rättigheter, ex religionsfrihet, samt barnkonventionen innebär vissa dilemman för socialarbetaren i relation till religion och bedömningar i sociala utredningar.

Hur hanteras ett barns vägran att delta i familjens religiösa praktik? Vid familjehemsplacering, skall barnets religionstillhörighet vara en faktor vid val av familj? Dessa är exempel på hur viktigt det blir för socialarbetaren att ha kunskaper om religion samt i utredningar ta ansvar för att utforska och intressera sig för klientens religiösa och andliga liv (Moss s.47–48).

Socialarbetarna behöver ha kunskap om olika tolkningar av religion och förstå att dessa konstruktioner är föremål för kulturell variation och omtolkning som leder till både kontinuitet och förändring. Detta för att kunna förstå klientens tolkning och behov samt inte kategorisera.

För att kunna ta hänsyn till dessa komplexa utmaningar gällande religion och andlighet så är det en fördel om socialarbetaren har reflekterat kring sin egen förståelse av vad religion och andlighet innebär för dem själva (Furness 2016, s.180).

Sheila Furness och Philip Gilligan har i sin artikel *It Never Came Up: Encouragements and Discouragements to Addressing Religion and Belief in Professional Practise- What Do Social Work Students Have To Say* (2014) gjort en undersökning av 57 studenter (inom socialt arbete) på fyra universitet i England om deras upplevelse av hur mycket/ofta religion och andlighet diskuteras i utbildningen deras senaste studieår.

I denna undersökning skriver Furness och Gilligan att socialarbetaren behöver ha utvecklat kvalificerad förmåga att kunna ställa känsliga, svåra och djupgående frågor om områden som rör övergrepp, mental hälsa, familjesituation mm. De behöver samma färdigheter gällande religion och andlighet. Ett hinder för detta upplevs vara rädslan om föreställningen att förolämpa klienten genom att fråga om hans trosuppfattning eller avsaknad av kompetens kring religion och andlighet. Religion och trosfrågor behöver uppmärksammas som en rutin i utredningar, bedömningar och interventioner för att klargöra att dess potentiella signifikans och inverkan inte bortses. Socialarbetare bör i praktiken undvika att göra värderingar av en klients tro eller icke tro men ska ta hänsyn till om dess eventuella påverkan och inflytande är bra eller dåligt (Furness & Gilligan 2014, s.776).

Frederick Streets skriver i sin artikel *Overcoming Fear of Religion in Social Work Education and Practice* (2009, s.186) om socialarbetarens möjliga inre konflikt mellan personlig tro och professionella riktlinjer.

Det är viktigt att socialarbetare beaktar religion i sitt arbete och reflekterar kring konflikten mellan socialt arbete och religiösa värden i praktiken av arbetet. Vissa socialarbetare kämpar i tysthet med att balansera sin personliga tro med etiken och värdegrunderna i sin profession

Socialarbetare uppmuntras att fördomsfritt visa intresse i en klients religiositet.

Detta genom att ställa frågor som uppmuntrar klienten att reflektera hur hen lever sitt liv och vad som ger kraft, hopp och mening i livet (Streets 2009, s.191).

Gurid Aga Askeland och Elsa Døhlie skriver om hur religionen kan vara en tillgång i socialt arbete i artikeln *Contextualizing international social work: Religion as a relevant factor* (2015).

De anser att orsaken till den relativa frånvaron av religion och religiös praktik i utbildningen av socialarbetare behöver ytterligare diskuteras.

För att komma vidare från den modernistiska sant eller falskt perspektivet så kan det vara hjälpsamt att skilja mellan erkännande och acceptans för religion.

Erkännande innebär värdering av religion som en viktig del av människans existens, oavsett socialarbetarens egna personliga värdering. Den innebär att socialarbetaren uppmuntrar och stöttar människors religiösa aktiviteter när de bedöms som verkningsfulla instrument för dem i deras kontext och från mänskliga rättigheters perspektiv.

Acceptans är att ta det ett steg längre. Socialarbetaren ser religion som en integrerad självklar del av en människas liv och delar samma tros och värdesystem som klienterna hen jobbar med och kan även praktisera riter eller bön tillsammans med klienten. Detta är en känslig fråga och behöver göras med försiktighet och som hjälp till självhjälp (Askeland & Døhlie 2015 s.268).

Metoder/teorier

Bernard Moss tar i artikeln *Thinking Outside the Box: Religion and Spirituality in Social Work Education and Practice* (2005) upp två teorier som kan användas för att utforska religion och andlighet hos klienter. Båda väcker implicita religionsfrågor om förmågan att hantera vardagen och hitta mening i livet.

Den första är styrkeperspektivet. Här frångår man synen på brister och fokuserar på varje persons styrka/förmåga och möjligheten att använda dem i svåra situationer. Här finns liknelser med trons kraft samt meningsskapande vilket många hittar i religion och andlighet.

Den andra är resilience, den utforskar hur tex barn som blivit utsatta för övergrepp klarar att hantera konsekvenserna av övergreppet och ändå skapa ett drägligt liv. Religion och andlighet kan vara en avgörande faktor i människors resilience. De kan skapa mening och sätt att hantera kriser och förluster utan att de övergår till destruktiva handlingar.

Ett respektfullt andligt bemötande från socialarbetaren ger ett effektivt svar hos klienten särskilt om andligheten kan ses som en del av resilience i stället som en del av problemet (Moss 2005 s.49).

Moss (2005) diskuterar olika teoretiska förhållningsätt för socialt arbete och beskriver att ett antidiskriminerande förhållningsätt skall ses som en grundsten i socialt arbete. Hänsyn bör tas till den försvagande påverkan som diskriminering och förtryck har på individuell, kulturell och strukturell nivå. Institutionell rasism och sexism är exempel på sådan försvagning. Det är sådana fenomen som socialarbetarna har reagerat på och påpekat behovet av ett multietniskt samhälle där socialarbetarna besitter kultursensibilitet och medvetenhet om religiösa och andliga behov som matchar det multikulturella samhället där det sociala arbetet utförs.

Det värdegrundade förhållningssättet antidiskriminering måste också användas i synen på andlighet och religion. De kan användas för både gott och ont, förtrycka eller befria, framhäva eller kväva olikheter.

Socialarbetare behöver ta religion och andlighetens fördelar på allvar, såväl som de kämpar mot de negativa delarna av dem. Socialarbetarna behöver förstå att för

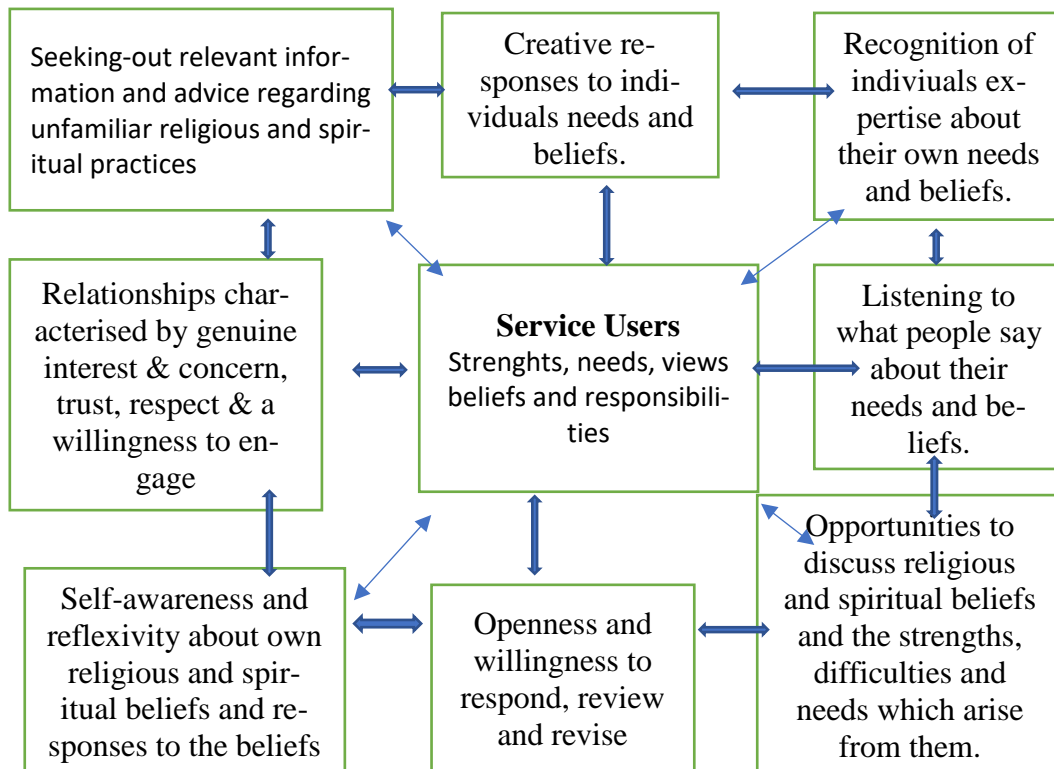

många människor är religion och andlighet motivation och drivkraft för social rättvisa och samhällsskapande.

Med implementerandet av religion och andlighet så skulle det sociala arbetet tas tillbaka till dess rötter (Moss 2005, s.50–51).

Furness och Gilligan (2010) har eftersökt ett ramverk eller modell som tar upp frågor som relateras till religion eller trosfrågor inom socialt arbete. Då de inte funnit något passande har författarna tagit fram ett ramverk som är avsedd för alla områden i socialt arbete som utredning, planering, interventioner och utvärdering i förhoppning att den ska fylla sin funktion och bli en del av rutinerna. Ramverket är klientcentrerat och styrkebaserat vilket innebär att fokus ligger på individens resurser, inte brister. Ramverket består av nio sammankopplade principer som även kan omformuleras till frågor som hjälper till att reflektera kring och analysera trosfrågor både hos socialarbetare och klient. Centralt i mötet är bekräftelsen av styrkor, behov, åsikter, tro och klientens erfarenheter. Klienten betraktas som expert på sig själv och sin tro. Socialarbetaren arbetar för att skapa allians baserat på genuint intresse, respekt, förtroende och vilja att lyssna med öppet sinne. Socialarbetaren söker möjligheter att diskutera religion och andlighet och de styrkor, behov eller svårigheter som härrör från dem. Vid behov bör socialarbetaren söka information om obekanta religioner och andlighet samt vara självreflekterande om sin egen religiösa/andliga tro (Furness & Gilligan 2010 a, b, i Furness 2016, s.182).

Exempel på frågor som ställs kan vara; Lyssnar du på vad klienten säger om sin tro, och vilken kraft och behov som växer ur den? Eller; Är du tillräckligt medveten och reflekterande kring din egen tro och andlighet samt hur du bemöter andras övertygelser?

Figur1 Furness/Gilligan framework: principles for reflection on religion and belief (Furness & Gilligan 2010 s.2189)

Det finns ett motstånd från socialarbetarkåren att ta till sig ytterligare modeller då de redan dras med många. Så denna är designad att integreras i redan befintliga. I de flesta aspekter bygger ramverket vidare på redan tidigare existerande ramverk och lagstiftning och försöker på så sätt göra den relevant att omfatta religion och trosfrågor (Furness & Gilligan 2010, s.2188–2189).

Furness och Gilligan (2010) skriver att undersökningar visar att studenter och socialarbetare ofta överväger relevansen och påverkan som religion har endast från perspektivet av sin egen trosuppfattning. Därav finns behovet av externa modeller för kulturkompetens som kan hjälpa socialarbetarna att få syn på påverkan av sin egen trosuppfattning och andras.

Studenter som använt modellen beskriver den som meningsfull. De upptäckte att de gjorde antaganden om religiositeten hos klienterna baserat på deras etnicitet och utseende.

Studenter som inte var troende märkte att deras uppfattning bidrog till att de inte uppmärksammade betydelsen av religion hos andra eller gjorde antaganden att de delade samma uppfattning.

Studenterna menade att det fanns svårigheter skilja mellan religion och kultur (Furness & Gilligan 2010 s.2198).

En svensk praktisk åtgärd som gjorts för att beakta religionsaspekter i socialt arbete beskriver Johan Gärde i sin bok *Religion och socialt arbete* (2014).

För att öka kommunikationen och samarbetet mellan myndigheter, medborgare och brukare så har man i Malmö satsat på brobyggare med specifik religiös och kulturell kompetens. Det kallas för linkarbete.

Dessa personers specifika kompetens kan bidra till att utveckla metoder för det sociala arbetet. Det i sin tur kan leda till teoribildning och nya kunskaper.

Mycket är vunnet med utlandsfödda med specialistkompetens om hemlandet, sedvänjor, religion, familjetraditioner och osynliga hierarkier. De kan lättare jobba med integrationsbefrämjande organisationer och verksamheter i kombination med socialtjänst och skola och uppbygga nätverk som kan leda till jobb eller utbildning (Gärde 2014 s.168–169).

Kultur och kontext

I artikeln *Contextualizing international social work: Religion as a relevant factor* (Askeland & Døhlie 2015, s.262) definieras kultur som en uppsättning normer, traditioner och värderingar som på ett eller annat sätt överförs mellan generationer inom ett samhälle. Kultur har både en stabiliserande och dynamisk funktion. Kultur utgör sätt att leva och förhålla sig. Det gör det möjligt för människor att kommunicera utan att nödvändigtvis acceptera andras perspektiv. Kultur kan ses som socialt konstruerat och under konstant förändring då det är skapat av människor i deras kontext och hur de förstår varandra.

Askeland & Døhlie (2015) anser att religion är en aspekt av kulturen och därför en viktig faktor i internationellt socialt arbete. Som kulturell aspekt så tolkas och uttrycks religion kontextuellt med betydelsen att den är under konstant förändring. Religion som en kontextuell¹ faktor som kan ha positiv inverkan på internationellt socialt arbete. Utvecklingen av socialt arbete som praktik och institution växer fort i världen. En konsekvens blir att den nya litteraturen om socialt arbete skrivs utan tillräcklig kontext. Socialarbetare jobbar i multikulturella och multireligiösa omgivningar. Kultur har blivit ett integrerat ämne i socialt arbete. Kultur inkluderar inte religion tillräckligt vilket leder till att religionens betydelse inte utforskas. Kontext är en uppsättning omständigheter eller fakta som omger och bidrar till mening av en händelse eller situation. Kontext är en viktig faktor både i att identifiera frågor samt förståelsen av utmaningar i socialt arbete.

Johan Gärde (2014, s. 165) använder begreppen interreligiöst och interkulturellt när religion och kultur har en central roll i det sociala arbetet. Han beskriver religionen som en central del av kulturen och båda som en mycket viktig del av många klienters liv. Därför är det viktigt att det sociala arbetet utvecklas och fungerar tillsammans med religion och kultur.

Gärde (2014, s. 121) skriver att religion idag berör människor både positivt och negativt beroende på vilka värderingar man har. I Sverige börjar religionen uppmärksammas allt mer i det sociala rummet. I tider av katastrofer, kris, sjukdom och sociala svårigheter så fyller religion och tro en viktig funktion i många människors liv. Den ger sammanhang och mening. Synen på religion förändras och kliver ur den privata sfären in i det offentliga där sociala frågor med religionsanknytning blir viktiga inslag i den offentliga debatten. Myndigheter får därmed svårt att förhålla sig neutrala till kulturella och religiösa perspektiv. För att möta det växande intresset för existentiella frågor uppmärksammas olika värderingsmönster.

---

¹ Kontextuella faktorer är fysiska, sociala, psykologiska, historiska, kulturella, religiösa, politiska och ekonomiska aspekter för att förklara interaktionen mellan människor och deras omgivning (Askeland & Døhlie 2015).

Värderingar är ett centralt fundament för att förstå religioners roll i människors liv, dess sociala funktion samt inflytandet som religionen fått politiskt i världen.

Många författare från USA, England, Australien och Nya Zeeland har skrivit och argumenterat för att alla inom området socialt arbete ska ägna större uppmärksamhet till religion och andlighet då det även är en viktig del av utveckling för kulturkompetens.

Kulturkompetens är en process av lärande om sig själv i relation till andra kulturer och världsåskådningar. Det hjälper studenter och praktiker att utveckla större medvetenhet och känslighet för de olika behov som deras klienter har (Furness 2016, s. 181). För att utveckla kulturkompetens behöver studenter och yrkesverkssamma utrymme och möjligheter att dela och diskutera religion och trosfrågor. Studenter och professionella som är troende uppmuntras att dela med sig hur deras tro motiverar och stödjer dem i vardagen och arbetet (Furness & Gilligan 2014, s. 776).

1.4. 1. Material

Jag har valt att använda mig av skriften *Främmande är skrämmande - Ungas röster om våldsbejakande extremism* (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor, Mucf. 2016). Skriften fungerar som ett komplement till serien *Ung och extrem* (Mucf 2016). Serien innehåller tre delar: *Ung och extrem- om våldsbejakande högerextremism*, *Ung och extrem- om våldsbejakande vänsterextremism* och *Ung och extrem- om våldsbejakande islamistisk extremism*.

”Den här skriften innehåller ungas tankar om extremism. Det är viktigt att unga får komma till tals och att vi tar hänsyn till deras synpunkter i frågor som rör deras liv” (Lena Nyberg, generaldirektör Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor 2016, Förord).

Skriften är ett komplement till serien *Ung och extrem* (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor 2016) där myndigheten tagit reda på mer om unga, genus och extremism (Lena Nyberg, generaldirektör Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor 2016, Förord).

”Skriften bör ses som ett komplement till andra myndighetsrapporter och forskning som beskriver unga men sällan låter unga komma till tals. Skriften gör inte anspråk på att ge en generell bild av vad unga tänker om våldsbejakande extremism i Sverige. I stället bör den betraktas som en ögonblicksbild av ungas perspektiv från tre olika platser i landet” (Mucf 2016 s. 3).

Mucf refererar till ”Främmande är skrämmande” som skriften i den löpande texten. Så kommer även jag att göra

Skriften *Främmande är skrämmande* (Mucf 2016) har syftet att förstå ungdomars perspektiv² för att i det förebyggande arbetet försöka skydda demokratin mot våldsbejakande extremism.

Under 2015 gjordes sex fokusgruppssamtal med ungdomar på tre olika platser i landet för att ta vara på ungdomars tankar och åsikter.

---

² Ungdomsperspektivet är en del av ungdomspolitiken och handlar om mänskliga rättigheter och alla människors lika värde. Mot bakgrund av detta ska ungdomar komma till tals och uppmärksammas i frågor som rör deras liv (Mucf 2016, s. 8).

Ungdomarnas uttalanden har i skriften redan behandlats och tolkats. Mitt material består av den färdiga skriften och då jag inte har tillgång till hela fokusgruppsintervjuerna så baseras mina tolkningar och analyser på det tryckta materialet. Då det finns många citat som anges i god kontext så kan en presentation av ungdomarnas åsikter göras.

Syftet var att ha heterogena samtalsgrupper men de hade en överrepresentation av killar, 35st respektive 13 tjejer samt de flesta hade utländsk bakgrund. Samtalen bör också ses i en kontext mot bakgrund av de händelser av attentat och terror som fick stor uppmärksamhet. Till exempel skolattentatet i Trollhättan, attentatet mot Charlie Hebdo, attentat i Paris utförda av IS, kriget i Syrien och de stora flyktingströmmarna det medförde samt bränder på flyktingboenden. Skriften avsåger sig anspråk på att ge en generell bild av vad ungdomar tänker om våldsbejakande extremism utan vill ge ett axplock av ungas perspektiv i stunden.

Mucf anser i skriften att våldsbejakande extremism är ett allvarligt problem för vårt demokratiska samhälle. I Sverige dominerar tre riktningar: högerextremism, vänsterextremism och islamsk extremism. I dessa olika ideologier så har de gemensamt underkännandet av demokratiska principer och spelregler. Dessa grupper utför våldshandlingar mot grupper och individer mot bakgrunden av ogillande av deras politiska eller religiösa övertygelse, etnicitet, sexuella läggning eller könsidentitet. Detta är ett konkret angrepp mot människors lika värde. För att kunna bekämpa våldsbejakande extremism så måste demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter bevakas och respekteras.

Skriften lyfter även ett genusperspektiv där killar är klart överrepresenterade i våldsbejakande extremistiska rörelser.

Våldsbejakande extremism är inte ett vetenskapligt begrepp. Det är ett samlingsbegrepp som används av bland annat av SÄPO och socialstyrelsen för att beskriva rörelser, ideologier eller miljöer som inte accepterar en demokratisk samhällsordning och som främjar våld för att uppnå ett ideologiskt mål (Socialstyrelsen 2017/2017-11-1 s.11). I skriften definieras begreppet som följer "Våldsbejakande extremism är när en person eller en grupp stödjer eller utövar ideologiskt motiverat våld för ett främja sin sak" (Skr. 2014/15:144, i Mucf 2016).

Begreppet introducerades under 2010-talet i svensk stadsförvaltning för att beskriva hotfulla miljöer riktade mot samhälle och demokratin (Mucf 2016 s.10).

Ungdomarna som deltog i diskussionerna hade svårt att förstå och relatera till begreppet och behövde hjälp av samtalsledarna att sätta det i en begriplig kontext.

Kapitel 2 Teori

Jag har valt funktionella religionsdefinitioner för att redogöra för min analys. Funktionella definitioner talar om vad religion gör, vilka effekter, uppgifter och funktioner den har för individen och samhället. Den beskriver människans försök att skapa sig en identitet med mening och innehåll i sin rådande kontext.

Kända företrädare för funktionella religionsdefinitioner är bland annat Thomas Luckman och Robert Bellah. Luckman skriver i sin bok "The Invisible Religion" från 1967 hur han definierar religion som "den mänskliga organismens överskridande av sin biologiska natur" (1967, s.49 i Furseth & Repstad 2005 s.34). Luckmann skriver om bildandet av självet som en religiös process. Människor utvecklar sin självförståelse genom att placera sig i en meningsfylld helhet. En referensram för tolkning av verkligheten utformas. Robert Bellahs definition handlar om religionens uppsättning av symboliska föreställningar och handlingar där människan skapar en relation till sina yttersta existensvillkor (Bellah 1972, s.11 i Furseth & Repstad 2005 s.35).

De båda knyter religionen till funktioner som att skapa mening och styrka vid svåra livssituationer (Furseth & Repstad 2005 s.35).

Jag kommer nedan presentera två teorier som bygger på en funktionell definition; deprivationsteori och socialisationsteori

2.1. Presentation av teori

Deprivationsteori

I Furseth & Repstad (2005 s.152) beskrivs att denna teori förklarar människans deltagande i religion som kompensatorisk eller tröstande utifrån deras känsla av saknad eller brister i relation till andra. Funktionen som religionen fyller är tröst och kompensation i deltagandet i en religiös gemenskap både världsligt och andligt.

Det går att skilja mellan absolut och relativ deprivation. Svårigheten att konstatera den absoluta deprivationen, då det krävs ett opartiskt mått, gör att den relativa deprivationen är mest intressant för sociologer då den fokuserar på den subjektiva upplevelsen.

De deprivationsteoretiska rötterna kan härledas till sociologen Karl Marx (1818–1883). Han såg religionens existens som människans reaktion, protest och tröst på samhällets orättvisor. Tankegångarna kring ovanstående har tagits vidare och utvecklats av flera sociologer. Den amerikanske sociologen Charles Glock är en av dess tydligaste företrädare och redogör för flera olika typer av deprivation (Furseth & Repstad 2005 s.152).

När någon har det fattigt så kallas det ekonomisk deprivation. Social deprivation innefattas av ensamhet, isolering, avsaknad av tillgångar och egenskaper som samhället värderar högt. Furseth & Repstad (2005, s.152) skriver: "Om det innebär makt och prestige att vara man, vit, ung och duktig i skolan, hittar vi de depriverade bland kvinnor, icke-vita, äldre och skolsvaga".

När människor söker tröst i religion vid sjukdom eller funktionshinder kallas det organisk deprivation.

Etisk deprivation förklaras som individers konflikt mellan sitt eget och samhällets värdesystem och därmed upplever att deras egna värderingar inte har någon betydelse eller påverkan på samhället. Den sista typen är psykisk deprivation. När en människa upplever sig sakna ett tolkningssystem att guida sig i tillvaron. Till denna typ kan även existentiell deprivation räknas in som handlar om frågor kring meningen med livet (Furseth & Repstad 2005 s.152).

Kritik mot deprivationsteori

Kritik har riktats mot teorins kategoriska indelning i grupper. Det är inte bara depriverade som söker sig till religion utan människor från alla samhällsklasser.

Många är depriverade men långt ifrån alla söker sig till religionen. Teorin förklarar inte hur vissa depriverade blir religiösa medans andra inte blir det.

Pettersson, Geyer & Wickström (1994) i Furseth & Repstad (2005, s.154) har gjort en enkätundersökning som visade att människor som gått oftare i kyrkan har haft fler problem ekonomiskt eller existentiellt än andra kyrkobesökare. Problemen var orsaken till den ökade besöksfrekvensen. Detta kan förklaras med att dessa personer redan har en religiös tradition sedan uppväxt och därmed finns det naturligt att söka sig till kyrkan vid problem.

Deprivationsteori kan gälla som en förklaringsmodell för dragningskraften till väckelserörelsers eftersträvan av personlig och samhällelig förändring.

Socialisationsteori

Teorin utgår ifrån tanken att människor tänker och beter sig på specifika sätt då vi fostrats in i det. Människor blir religiösa därför att de vänjer sig vid det. Vi lär av föräldrar, lärare, vuxna och vår omgivning. Socialisation beskrivs som en process där vi succesivt anpassar oss till vår omgivning och dess förväntningar på de roller vi knyts till eller hamnar i. Roll förklaras som ”summan av de förväntningar som riktas mot en person i en viss position” (Furseth & Repstad 2005, s.155).

Lyckad socialisation leder till identitetskapande, känsla av tillhörighet och normsystem som kan vara religiösa.

Det finns en skillnad mellan formell och informell socialisation. Skillnaden består i vilken form sanktioner sker. Sanktioner kan vara i form av belöning eller straff relaterat till hur man förhåller sig till normerna. I ett tolerant samhälle anpassar man sig efter normerna då de anses vara vettiga och självklara. I detta fall finns ingen anledning till sanktioner. Socialisationsinstanser kan använda sig av sanktioner för att integrera önskad socialisation effektivt, till exempel staten. Frekvent användning av sanktioner kallas disciplinering. När dessa är knutna till särskilda uppfattningar tenderar de bli indoktrinering (Furseth & Repstad 2005, s155-156). Primär socialisationen sker under en människas första år. Det sker en tillvänjning av barnets sociala liv där barnet lär sig språk, socialt accepterat beteende och tillit. Denna process sker vanligtvis i familjen. Familjen betecknas som primärgrupp där relationen mellan medlemmarna är täta och känslöbetonade.

Sekundär socialisation sker av sekundärgrupper som till exempel skola, arbetsplats och fritidsorganisationer. Där är relationen målfokuserad och avgränsad och socialisationen är mer formell och reflekterad.

Etnicitet, nationalism och religion är starka socialisationsfaktorer som fördjupar och kompletterar socialisationsteorin (Furseth & Repstad 2005, s.155–158).

Kritik mot socialisationsteori

Sociologen Dennis Wrong kritiserar teorin för att ge en för harmoniserad bild av internaliseringen av normer. Han menar att hänsyn inte tas till en människas eventuella starka inre konflikter i en socialisationsprocess samt att människor är mer reflekterande och målinriktade än vad som teorin säger. Människan beskrivs för deterministiskt och utan agens (Furseth & Repstad 2005, s.157).

2.2. Arbetsmodell

I den tidigare forskningen så har jag kategoriserat innehållet utifrån relevans till syfte och frågeställning. Materialet "Främmande är skrämmande" analyseras utifrån valda teorier och frågeställningar. Denna analys ställs mot den tidigare forskningen för att se om den presenterar möjligheter till att svara på min frågeställning:

1. Hur presenteras ungdomars syn på religion i skriften "Främmande är skrämmande"
2. Hur analyseras detta utifrån teorier om religioners funktion i ungas liv?
3. Vilka tillvägagångssätt i tidigare forskning kan vara relevanta för att uppmärksamma religiösa dimensioner för att utveckla förståelsen av kulturkompetens i socialt arbete?

Min analys kommer ske i två steg. Steg ett avser bidra till svaren på mina frågeställningar 1 och 2 genom användandet av analysfrågor A, B, C.

I steg två används kunskapen från del ett för att diskutera tidigare forsknings möjlighet till implementering i Sverige och analysfråga D för att svara på frågeställning 3.

- A. Vilken uppfattning har ungdomarna av religion?
- B. Vilka orsaker ser de till religiositet och extrem religiositet?
- C. Vad innebär det enligt ungdomarna att vara religiös, vilka eventuella konsekvenser medför det?
- D. Kan Furness & Gilligans modell användas för att uppmärksamma religiösa dimensioner för att utveckla förståelsen av kulturkompetens i socialt arbete?

Kapitel 3 Metod

I följande avsnitt kommer jag att presentera min metod tematisk analys som är en kvalitativ analys metod.

Valet av metoden tematisk analys ger mig möjligheten att fånga in det centrala i texterna.

3.1. Kvalitativ tematisk analys

I det första steget av denna process så lär forskaren känna det insamlade materialet grundligt. (Braun & Clarke, 2006, s. 87). Detta har jag gjort genom att läsa igenom materialet flertalet gånger.

I steg två så har jag gjort understrykningar i texterna som jag antecknat. Understrykningarna relateras till studiens syfte och frågeställning. Det är så jag skapat de första koderna och kan urskilja nyckelbegrepp som är meningsfulla för studiens syfte (Braun & Clarke, 2006 s. 88).

Steg tre innebär en systematisk kodning av understrykningarna och dess kontext. Det gav mig möjligheten att söka efter teman. Via kodningen identifierade jag flera olika subkategorier. Efter att ha identifierat en rad olika teman började jag att kategorisera dessa i subteman och huvudteman (Braun & Clarke, 2006 s 89–90). Jag valde att kategorisera teman utifrån uppsatsen syfte och frågeställning. Koder som inte matchade min studie hamnade i en övrig kategori.

I det fjärde steget granskas och identifieras de teman som framkommit i de tidigare stegen. Teman slås ihop samt överges tills jag har tre teman som är relevanta för studien. Detta för att säkerställa att teman är i linje med studiens syfte (Braun & Clarke, 2006 s. 91).

Steg fem innebär att jag definierar och namnger mina teman. Benämningen av mina teman relaterar till studiens syfte och frågeställning.

I det sjätte steget sker presentationen av processens resultat som bör vara logisk och intressant beskrivning av materialet (Braun & Clark 2006 s. 92–93). Detta har jag försökt göra i mitt arbete.

3.2. Validitet

Validitet i en undersökning eller ett test av något slag, handlar om hur meningsfull och relevant undersökningen eller testet är, dvs. med vilken säkerhet testet mäter det som det är avsett och påstås mätas. Att uppnå god validitet är att ha en bra överensstämmelse mellan teoretiska definitioner och operationella indikatorer.

Validitet är ett av de viktigaste begreppen i vetenskapsmetod och beskrivs i många olika aspekter för användning t.ex. begrepp och resultat validitet och inre och yttre validitet.

För att data ska ha validitet räcker det inte med att de olika leden i datainsamling och bearbetning utförs korrekt, att respondenternas svar registreras noggrant och korrekt samt överförs felfritt till databasen för analys. De insamlade svaren måste dessutom verkligen säga något om det som utredningen avser att säga något om. Generellt sett kan man säga att validiteten i en mätning är viktigare än reliabiliteten eftersom ett test som mäter något annat än det skall mäta inte kommer att vara användbart även om tillförlitligheten i testet är hög. Ett test kan ha hög reliabilitet men låg validitet, dock är inte det motsatta möjligt. En mätning av något slag kräver alltså både hög reliabilitet såväl som hög validitet för att den skall vara meningsfull. Dock är validiteten det viktigaste av begreppen. (Kvale & Brinkmann 2009).

Fokus i mitt arbete ligger på intern validitet, det handlar om huruvida de begrepp och metoder som används gör materialet rättvisa.

Materialet jag använde gör inte anspråk på att vara generaliserbart utan endast ögonblicksbilder. Detta medför att mina tolkningar av materialet genom de teoretiska perspektiven inte säkert kan upprepas av någon annan forskare.

3.3. Etik

Då mitt material "Främmande är skrämmande" (Mucf 2016) bygger på intervjuer av fokusgrupper samt redan är publicerade så har etiska överväganden redan gjorts av ursprungsförfattarna gällande konfidentialitet. Konfidentialitet betyder att deltagaren privata uppgifter, i detta fall ungdomarna i skriften, inte kommer att avslöja vem personen i fråga är.

Jag behöver konstant granska min egen objektivitet för att inte misstolka respondenternas citat samt inte rycka dem ur dess kontext utan beskrivning.

3.4. Forskningsrollen

Malterud (2014) skriver om forskarens relation till det studerade och att dennes förförståelse både kan ses som styrka och svaghet. Styrka i betydelsen av intresse och motivation för ämnet. Svaghet i avseendet att det riskerar att arbetet begränsas. Forskarens ambition till objektivitet är god men svår att uppnå. Att arbetet inte färgas av sin författare är svårt att undgå.

Min forskarroll i relation till religion och socialt arbete i denna uppsats präglas av erfarenheten som student på teologen samt erfarenheten som yrkesverksam socialarbetare. Förförståelsen kring båda ämnena bidrar till medvetenheten av objektivitet i relation till de båda ämnena. Som tidigare nämnts så har jag erfarit att kunskap om religion kan fungera som dörröppnare till djupare och snabbare relationer inom socialt arbete. Jag har aktivt försökt hålla denna kunskap levande i min analys samt slutsatser för att låta det påverka resultaten så lite som möjligt.

Kapitel 4 Resultat och Analys

4.1. Resultat

Under den kvalitativa tematiska analysen så framkom nyckelord som ledde till kategorier som skapade teman som senare har blivit de överskrifter som redovisas i resultatet.

Ungdomarnas uppfattning om andras syn på religion

Ungdomarna funderar kring rapporteringen i media om vem som kallas terrorist och varför. Handlingarna kan vara likartade men benämningen på gärningsmannen olika. Samtalsdeltagarna har en uppfattning att vita gärningsmän eller etniskt svenska får "häftiga" smeknamn som lasermannen eller svärdsmannen och att de oftare får genomgå psykologisk utvärdering innan de stämplas. Om gärningsmannen däremot kommer från Mellanöstern eller tros vara muslim så är medierna inte lika nyanserade och efterlyser psykologiska utvärderingar. I stället så är händelsen då ett terrorbrott och personerna terrorister.

"Men när det är en person från mellanöstern är det direkt muslimsk terror" (Tjej, Göteborg, s. 13).

"Då är den delen av personen som har påverkat, att det är något psykologiskt, man antar det direkt, för att det är en muslim" (Tjej, Göteborg, s. 13).

"De utgår från religion eller etnicitet hur människan bara allmänt ser ut, bakgrund. Men där kollar de inte hur mår personen? Utan där är det direkt stämpeln i pannan, så uppfattar jag det" (Tjej, Göteborg, s.13).

"Men det står ofta, om någonting händer typ i Sverige, då är det ofta typ 'en muslimsk man mördade...' eller någonting. Det brukar inte stå så här en svensk man mördade, utan då står det bara en man" (Kille, Kalmar, s. 13).

Mediernas roll är något som engagerar ungdomarna starkt oberoende av ämne som diskuteras. Med medierna så menar ungdomarna de traditionella nyhetsmedierna. De menar att mediernas bild av en incident påverkar vilken bild samhället får i frågan. Medierna har en viktig roll i samhället som ungdomarna inte tycker att de tar ansvar för utan att de snarare kan förstärka fördomar. Det är skillnad om en expert eller sakkunnig pratar för eller om en grupp.

Debatten efter en incident, då är det aldrig muslimer som är våra språkrör. Det är alltid någon vit människa som ska säga 'ja, så här är det, det här är fel, så här ska det inte vara, muslimerna ska straffas hit och dit', eller 'de som är på plats ska straffas'. Och då känner vi som bor i väst, muslimer, som inte står för åsikterna, att vi inte har någon som talar för oss. Och det är skitirriterande. Sen på gatorna så är det vi som möts av hatet, ingen annan" (Tjej, Göteborg, s. 18)

De flesta ungdomar är med i något socialt forum. De beskriver att exponeringen för våldsbejakande extremism är stor och inget man aktivt behöver söka utan utsätts för. Källkritik blir oerhört viktigt säger samtalsdeltagarna för att sortera i det stora flödet av både information och förklädd propaganda. De tror att sociala media är en stark påverkanskanal för våldsbejakande extremism där mottagliga personer värvas med vinklade budskap. För att kunna stå emot och sortera informationen så krävs kunskap, utbildning och källkritik.

Under samtalen framkommer ungdomarnas tankar om hur terrorister framställs i datorspel. Ett mycket känt spel Counter Strike, spelas på två lag där ett lag är terrorister och de andra är counter-terrorister med uppdrag att stoppa terroristerna från att spränga en bomb. I detta spel ser terroristerna ut att komma från Mellanöstern och de andra har västerländskt utseende.

Ungdomarna beskriver Sverige som ett mångkulturellt land där olika religioner och nationaliteter lever sida vid sida och samsas. Samtidigt bekymras de av den ökade segregering som skett de senaste åren och hur lite som görs för att motverka den. De ser detta också som en orsak till ökad främlingsfientlighet och hot mot sammanhållningen i samhället i stort. Ökade samhällsklyftor är en potentiell risk till fler anhängare till respektive extremkant. De som söker sig till dessa miljöer är ofta personer som känner sig lurade och svikna av samhället eller de som hittar ett sammanhang där de accepteras och fyller en funktion.

Orsaker till religiositet samt extrem religiositet

Ungdomarna för resonemang kring orsakerna till att gärningsmän utför attentat. Orsaksförklaringarna är både religiösa och politiska men de menar dock att gärningsmännen har dålig religiös kunskap samt hjärntvättats av starka och fascinerande personer. Samtalsdeltagarna anser att attentatsmännens socialisering består av dåligt inflytande från familj och vänner samt känslan av makt att kunna påverka och förändra sitt eget liv. Ytterligare orsaksförklaringar av attraktionen till extrema budskap är omgivningens förväntningar såsom familj, skola och samhälle, kompisar och andra som stödjer den egna uppfattningen om hur världen borde fungera. Detta matchas med personens egna drivkraft och övertygelse.

”De av mina vänner som åkte, kunde inte så mycket om islam. De kunde grunden, men inte mer än så. Så de var inte pålästa, så det var lätt att fånga dem, speciellt mina konvertitvänner” (Tjej, Göteborg, s. 13).

”Det var det jag skulle säga, alltså man är misslyckad på allt. Man vet ingenting, man lever typ i en tom värld. Sen träffar man en på en utbildad person som kan mer än den personen, och bara den personen. Han fyller på saker som, du orkar inte gå in på nätet och läsa, det är viktigt. Se något av världen. Du ser den bilden han berättar, hur han tolkar saker och ting. Då bara han doppar in i din hjärna, då blir du exakt som honom” (Kille, Göteborg, s.13).

”Jag skulle säga att... jag tror inte att man kan kalla dem för dumhuvud, för de flesta av dem kanske blev tvingade in i de här terroristgrupperna. Många har inget val. Man går in i en, annars dör man. Jag tror inte heller att det handlar om religion eller något. Det handlar mer om hur hjärntvättade de är, för att religion, man kan göra både dåligt och bra med det. Det beror på vem själva personen är” (Kille, Göteborg, s. 13).

Ungdomarna ger en bild av att religion i terrororganisationer som tex IS kan användas som en förevändning för hat och sammanhållning. Vissa tror att det är det samma de tror på men andra söker enighet och sammanhållning mot väst.

Samtalsdeltagarna belyser maktaspekten som finns med i processen av att söka sig till dessa rörelser. Personer med makt kan styra media och med propaganda påverka människor att ansluta sig av fel anledning.

Vad driver personer till att ansluta sig till våldsbejakande extremistiska organisationer?

”När jag har typ granskat i min egen hjärna, de som åkte, de flesta, har haft någon form av problem i livet. Alltså det har alltid varit något, antingen ekonomiskt, typ tjejerna som åkte, de har varit så här ’ja, men jag ska gå och gifta mig med någon man, och med Isis, de betalar hyra, allting, jag behöver inte göra någonting’. Någonting som de inte behöver i Sverige, behöver inte anstränga sig. Andra klarar inte av skolan, och vissa var akademiker, men de kände... alltså de blev lurade, kände samhörighet, de passade in. Eller min, till exempel en vän, hon hade kommit hit från rikemansfamilj, men helt hjärntvättad. Så otroligt många faktorer spelar roll. Och att man söker spänning. Rutiner blir ju tråkigt, något nytt” (Tjej, Göteborg, s.14)

Samtalsdeltagarna beskriver vikten av kännedom kring ämnet samt ett kritiskt förhållningssätt till media och informationsflödet för att inte fångas av våldsbejakande miljöer. Budskapet från dessa miljöer presenteras kategoriskt svart-vitt i förenklade termer med ett specifikt syfte. Just detta önskar ungdomarna skulle tas upp mer och tydligare i skolan.

Ungdomarnas syn på religiösa våldsbejakande organisationer såsom al-Qaida och IS är att de blandar ihop religion med terror och att deltagarna inte är muslimer. De företräder inte islam och de gör det kollektivt sämre för muslimer världen över. ”IS är inte islam, för de representerar inte 1,7 miljarder muslimer, det gör de inte” (Kille, Göteborg, s. 15).

Samtalsdeltagarna diskuterar omvärldens generella missförstådda syn på jihad. De översätts ofta som heligt krig men kan även mer riktigt översättas till strävan eller ansträngning³.

”Jihad. Det är den delen som jättemånga misstolkar” (Kille, Stockholm, s. 15).

”Och värre de tänker då ’i det här landet så bär inte kvinnor slöja, de ber inte, de gör inte si, de gör inte så’. Då är det ’jag måste slåss, jag måste få ut det, jag måste få folk att lära sig den här religionen genom att spränga ett ställe’. Det är den bilden de flesta får tror jag” (Kille, Stockholm, s. 15–16)

Ungdomarnas uppfattning av religiös utsatthet

Ungdomarnas egna erfarenheter av våldsbejakande extremism tolkas om och beskrivs i form av rasism, kränkningar, utsatthet och våld. Dessa erfarenheter relateras till symboler, utseende och klädsel och ungdomarna upplever sig riskera att bli utsatta bara de visar sig ute.

”Hela tiden. Speciellt när man är själv, alltså utsatt. Alltså man har själv fått de här idealen, att man till exempel, om man går på gatorna, typ om man har hijab på sig är man muslim. Jag vet inte, ’hon stödjer IS’ eller någonting, det är alltid så. Typ när jag gick i Angered för några dagar sen, de skrek till vi två ’det går bra nu för IS’, eller någonting” (Tjej, Göteborg, s. 17).

---

³ *Nationalencyklopedin*, jihad. [http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/jihad-\(bla-heligt-krig\)](http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/jihad-(bla-heligt-krig)) (hämtad 2018-02-05)

Det ökar ju hatbrott. Liksom en gång när jag satt på spårvagnen när en man, han bara smällde till mig för att jag hade slöja på mig, och det är bara ett exempel på så många grejer som kan hända” (Tjej, Göteborg, s. 17).

Denna typ av företeelser har blivit vardag för ungdomarna och de har lärt sig att ignorera det mesta. Men de tycker det är svårt när de likställs med IS-anhängare på grund av deras utseende som kroppsbehåring, klädsel eller religiösa attribut och samtidigt behöver försvara eller dementera verbala påhopp som kommer. Känslan av utanförskap, kränkningar och rasism riskerar leda till ett normaliserat inslag i vardagen och värsta fall till våldsbejakande handlingar som spelar extremistiska krafter i händerna i dess svart-vita bild av världen. Grupper ställs emot varandra och det blir ett vi och dom.

4.2. Analys

I detta avsnitt kommer analysen ske i två steg. I del 1 analyseras resultatet utifrån de teorier jag redogjort för i teoriavsnittet för att svara på frågeställning 1 och 2. I del två kommer jag diskutera det analyserade mot den tidigare forskningen och med hjälp av Furness & Gilligan (2010) modell svara på frågeställning 3. Detta för att se om tidigare forskning kan bidra till att implementera religion i socialt arbete i svensk kontext. I del två redovisas analysen i de kategorier som visats i tidigare forskning.

4.2.1

Ungdomarnas uppfattning om andras syn på religion

Genomgående i skriften så talar ungdomarna om andras syn på religion. Med andra så avses tv, tidningar, sociala medier och samhället mm. Ungdomarna reagerar på hur media framställer händelser som har religiös anknytning eller då media knyter religion till en händelse som likaväl kan vara kulturell. De upplever att media inte tar ansvar för det de skriver utan riskerar förstärka fördomar. Media är en del i socialisationsprocessen. Läsarna som inte granskar kritiskt vänjer sig vid budskapen och uppfattar det som sanning. Roller tillskrivs stereotyper.

”De utgår från religion eller etnicitet hur människan bara allmänt ser ut...” (Tjej, Göteborg, s. 13)

Kontrasten mellan den bild media presenterar av stereotypen eller rollen av en gärningsman som är tillika muslim överensstämmer inte med ungdomarnas egna uppfattningar av vad religion är och den egna rollen. De flesta ungdomarna i samlingsgrupperna har annan etnisk bakgrund än svensk och socialiserats primärt av familj och släkt in i religiositet. Etnicitet och religion är två starka socialisationsfaktorer. Detta skapar en vi och dom känsla hos ungdomarna.

”Men det står ofta, om någonting händer typ i Sverige, då är det ofta typ ’en muslimsk man mördade...’ eller någonting. Det brukar inte stå så här en svensk man mördade, utan då står det bara en man” (Kille, Kalmar, s. 13).

Sett ur ett deprivationsteoretiskt perspektiv så ser ungdomarna inte gärningsmännens handlingar som religiösa. Deras förklaring kommer från en samhällshorisont där etnicitet, utanförskap, fattigdom, rasism mm driver unga människor in i

våldsbejakande extremism. Det är samma förklaringsmodell som används för att beskriva orsakerna till social problematik.

För att kunna göra kloka medvetna val utifrån påverkanskanaler som media och sociala media så måste man kunna sortera informationen. Då krävs enligt ungdomarna större bidrag från bland annat skolan och samhället i form av kunskap, utbildning och källkritik.

Orsak till religiositet samt extrem religiositet

När ungdomarna diskuterar kring olika orsaker till religiositet samt avvikande religiositet så har de flera olika förklaringar. Socialiseringen är en orsak där dåligt inflytande från familj, primär socialisation, och omgivningen, sekundär socialisation, kan vara en orsak. Känslan av att kunna vara med att påverka sitt eget liv när man lever i utanförskap ses som sökande efter mening och känsla av tillhörighet.

”När jag har typ granskat i min egen hjärna, de som åkte, de flesta, har haft någon form av problem i livet. Alltså det har alltid varit något, antingen ekonomiskt, typ tjejerna som åkte, de har varit så här 'ja, men jag ska gå och gifta mig med någon man, och med Isis, de betalar hyra, allting, jag behöver inte göra någonting'. Någonting som de inte behöver i Sverige, behöver inte anstränga sig. Andra klarar inte av skolan, och vissa var akademiker, men de kände... alltså de blev lurade, kände samhörighet, de passade in. Eller min, till exempel en vän, hon hade kommit hit från rikemansfamilj, men helt hjärntvättad. Så otroligt många faktorer spelar roll. Och att man söker spänning. Rutiner blir ju tråkigt, något nytt” (Tjej, Göteborg, s. 14)

Citatet ovan är ett tydligt exempel på deprivationsteori som förklaringsmodell till varför någon blir religiös. Det innefattar exempel på ekonomisk deprivation, tjejer som söker ekonomisk trygghet och väljer att gifta sig in i religionen. Social deprivation som innefattar ensamhet, isolering, avsaknad av tillgångar som visas i citatet i form av beskrivningen av misslyckande i skolan. Etisk deprivation då individens synsätt är i konflikt med samhällets och de känner sig lurade och söker sig in i religiösa sammanhang för att hitta samhörighet och passa in.

Ungdomarnas uppfattning tolkat från deprivations teori är att det inte är religionen i sig som lockar utan det är konsekvenser av Sveriges politik där religionen blir tröst för avsaknad av mening.

”De av mina vänner som åkte, kunde inte så mycket om islam. De kunde grunden, men inte mer än så. Så de var inte pålästa, så det var lätt att fånga dem, speciellt mina konvertitvänner” (Tjej, Göteborg, s. 13).

Religion blandas enligt ungdomarna ihop med terror och de menar att deltagarna inte är muslimer, i det fall det talas om IS och al-Qaida, de företräder inte islam och gör det värre för muslimer världen över.

”Det handlar mer om hur hjärntvättade de är, för att religion, man kan göra både dåligt och bra med det. Det beror på vem själva personen är” (Kille, Göteborg, s. 13).

Ungdomarnas uppfattning är att det inte är religionen som skapar problem och extremism. Den är konsekvenser av sociala och politiska orsaker såsom fattigdom, rasism, utanförskap mm. Dock är det ett problem då ungdomarna uppfattar att samhället ser problemen orsakade av religion.

Ungdomarnas uppfattning av religiös utsatthet

Ungdomarna beskriver den negativa sidan av religiositet som en stigmatisering från omgivningen, främst samhället. Religion reduceras till etnicitet, symboler och klädsel. Ungdomarna får utstå kränkande tillmälen baserade på fördomar och rasism. Detta har blivit vardag för ungdomarna och riskerar normaliseras i en socialisationsprocess där samhällets sanktioner inte räcker till.

Det ökar ju hatbrott. Liksom en gång när jag satt på spårvagnen när en man, han bara smällde till mig för att jag hade slöja på mig, och det är bara ett exempel på så många grejer som kan hända” (Tjej, Göteborg, s. 17).

Konsekvensen av en icke gynnsam socialisering riskerar spela våldsbejakande organisationer rätt i händerna. Känslan av utanförskap, diskriminerad och marginaliserad är orsaker både ur deprivationsperspektiv och jakt på mening och tillhörighet att söka tröst, mening och tillhörighet i extrema religiösa sammanhang. Detta medför ett ökat avstånd i klyftorna mellan vi och dom.

4.2.2

Socialarbetarrollen

Ungdomarnas uppfattning är att det inte är religionen som skapar problem och extremism. Den är konsekvenser av sociala och politiska orsaker såsom fattigdom, rasism, utanförskap mm. Dock är det ett problem då ungdomarna uppfattar att samhället ser problemen orsakade av religion

Ett sätt att förebygga detta skriver Furness & Gilligan (2014, s.778) om. Religion och trosfrågor behöver uppmärksammas som en rutin i allt socialt arbete för att undersöka dess betydelse i varje unikt fall. Socialarbetare måste vara försiktiga med att värdera en klients tro eller icke tro men ta hänsyn till om dess eventuella konsekvenser leder till gott eller ont. Detta som kontrast till den tidigare beskrivna förstärkning av fördomar som ungdomarna upplever att media bidrar till.

Också Fredrick Streets (2009, s.191) beskriver vikten av socialarbetarens förhållningssätt som nyfiken och undersökande utan att vara fördömande. Det medför att klienten delar med sig och reflekterar kring sin religiositet och vad det ger för mening för individens liv.

För att kunna möta ungas behov i sammanhang av socialt arbete så behöver socialarbetarna ha kunskap om olika tolkningar av religion och förstå att dessa konstruktioner är föremål för kulturell variation och omtolkning som leder till både kontinuitet och förändring. Detta för att förstå ungdomens tolkning och behov utan att kategorisera (Furness 2016, s.180).

Metoder/teorier

Förhållningssätt från myndighet till klient är centralt för att uppnå förändring. Moss (2005, s.48–49) beskriver två metoder som väcker frågor om förmågan att hantera vardagen och hitta mening i livet. Som motverkan till upplevelsen av deprivation så introducerar Moss styrkeperspektivet. Här fokuseras på styrkor och förmågor som används att hantera svåra situationer. Fokus på brister frångås och till exempel trons kraft ses som meningsskapande. Den andra metoden är religion som resilience, alltså förmågan att hantera svåra livshändelser. Religion i detta

sammanhang kan vara avgörande i en människas liv för att skapa mening och hantera kriser och förluster utan att de övergår till destruktiva handlingar.

Ett respektfullt bemötande från socialarbetaren ger ett effektivt svar hos klienten särskilt om andligheten kan ses som en del av resilience i stället för som en del av problemet.

Moss (2005, s.50) förespråkar ett antidiskriminerande förhållningssätt i socialt arbete som norm. Dock bör hänsyn tas till den försvagande effekt diskriminering och förtryck har på individuell, kulturell och strukturell nivå. Institutionell rasism är ett sådant exempel på försvagning. Socialarbetarna har reagerat på detta och påpekat behovet av att kunna möta de behov de multikulturella samhällena har med kunskaper om kultur och religiösa och andliga behov i dess kontext.

Gärde (2014, s.168–169) beskriver ett sätt att möta ungdomarna i socialt arbete. Interventioner behöver ske på flera nivåer parallellt. För att öka kommunikationen och samarbetet mellan myndigheter, medborgare och brukare så har man i Malmö satsat på brobyggare med specifik religiös och kulturell kompetens. Det kallas för linkarbete.

Dessa personers specifika kompetens kan bidra till att utveckla metoder för det sociala arbetet. Det i sin tur kan leda till teoribildning och nya kunskaper.

Mycket är vunnet med utlandsfödda med specialistkompetens om hemlandet, sedvänjor, religion, familjetraditioner och osynliga hierarkier. De kan lättare jobba med integrationsbefrämjande organisationer och verksamheter i kombination med socialtjänst och skola och uppbygga nätverk som kan leda till jobb eller utbildning.

Kultur och kontext

I artikeln *Contextualizing international social work: Religion as a relevant factor* (Askeland & Døhlie 2015, s.262) definieras kultur som en uppsättning normer, traditioner och värderingar som på ett eller annat sätt överförs mellan generationer inom ett samhälle. Kultur har både en stabiliserande och dynamisk funktion.

Här understryks vikten av kulturkompetens. Ungdomarna beskriver sin känsla av att missförstås, diskrimineras och känna utanförskap. Med ökad kunskap om religion i kulturkompetens så möjliggörs en starkare allians mellan socialarbetare och klient.

Askeland & Døhlie (2015, s.263) anser att religion är en aspekt av kulturen och därför en viktig faktor i internationellt socialt arbete. Som kulturell aspekt så tolkas och uttrycks religion kontextuellt med betydelsen att den är under konstant förändring.

Socialarbetarkåren behöver ha en närvaro i de kontexter där religion är levande för att kunna möta och förstå de förändringar som pågår.

Socialarbetarens uppgift är att motverka deprivation samt vara en del i socialisationen. Detta görs lämpligast genom ett förebyggande arbete.

Kulturkompetens är en process av lärande om sig själv i relation till andra kulturer och världsåskådningar. Det hjälper studenter och praktiker att utveckla större medvetenhet och känslighet för de olika behov som deras klienter har (Furness 2016, s.181). För att utveckla kulturkompetens behöver studenter och yrkesverksamma utrymme och möjligheter att dela och diskutera religion och trosfrågor.

Studenter och professionella som är troende uppmuntras att dela med sig hur deras tro motiverar och stödjer dem i vardagen och arbetet (Furness & Gilligan 2014).

Gärde (2014) menar att i Sverige uppmärksammas religion allt mer i det sociala rummet och fler ser att religion fyller en viktig funktion i många människors liv. Den ger sammanhang och mening. Synen förändras och religionen tar ett kliv från det privata till det offentliga där sociala frågor med anknytning till religion spelar en allt viktigare roll i den offentliga debatten. Myndigheter får därmed svårt att förhålla sig neutrala till kulturella och religiösa perspektiv. För att möta det växande intresset för existentiella frågor uppmärksammas olika värderingsmönster. Värderingar är ett centralt fundament för att förstå religioners roll i människors liv, dess sociala funktion samt inflytandet som religionen fått politiskt i världen (Gärde 2014, s.121).

Furness & Gilligans modell

Författarna Furness & Gilligan (2010) har skapat en modell som tar upp frågor som relateras till religion och trosfrågor i socialt arbete. Modellen tar sin utgångspunkt i klienten och fokuserar på klientens styrkor. Modellens nio principer kan även omformuleras till frågor eller påståenden som hjälper både klient och socialarbetare att reflektera/analysera trosfrågor. Centralt är bekräftelse av styrkor, behov, åsikter, tro och erfarenheter. Klienten betraktas som expert på sig själv och sin tro. Sociala arbetaren skapar allians genom intresse, respekt, förtroende samt lyssna med öppet sinne. Vid behov bör socialarbetaren söka information om obekanta religioner samt vara självreflekterande om sin egen tro (Furness & Gilligan 2010 a, b, i Furness 2016 s.182).

Modellen är funktionell i en svensk kontext. *Socialarbetarrollen* inkluderas då det krävs ett självreflekterande för att skilja på "min och din" syn på religion. Ungdomarna beskriver att de blir tilldelade roller/syn på religion som de inte känner igen sig i. Kunskap och utbildning är också förutsättningar som krävs både för att effektivt nyttja modellen men också för att möta ungdomarna.

Gällande *metod/teori* så innefattar modellen ett nyfikat och icke diskriminerande förhållningssätt vilket är en förutsättning för att möta ungdomar som är depriverade. Här fokuseras på resurser för att stärka den unga. Religion betraktas som resilience och en avgörande faktor i traumatiserade människors liv. Detta är goda grunder för alliansskapande.

Johan Gärdes (2014, s.168–169) beskrivning av linkarbete är en konkret praktisk åtgärd som redan existerar och kan upptäcka socialisationsmönster som inte är gynnsamma. Linkarbete kan ses som användandet av många av de principer modellen utgörs av. Linkarbetet kan utvecklas med hjälp av utbildning till att utföras av andra än de med specifik etnicitet eller religion.

Kultur och kontext är två viktiga komponenter i modellen. Modellen hjälper till att skapa ett sammanhang av religiöst engagemang samt även möjligheten att se skillnaden mellan vad som är religion och kultur. Kultur och kontext bidrar till uppmärksammandet av deprivation och socialisation. Med förståelsen av kultur och kontext optimeras resultatet av ett möte med en ungdom som upplever sig utanför samhället.

4.3. Slutsatser

I detta avsnitt avser jag svara på arbetets frågeställningar:

- Hur presenteras ungdomars syn på religion i skriften ”Främmande är skrämmande”?
- Hur analyseras detta utifrån teorier om religioners funktion i ungas liv?
- Vilka tillvägagångssätt i tidigare forskning kan vara relevanta för att uppmärksamma religiösa dimensioner för att utveckla förståelsen av kulturkompetens i socialt arbete?

4.3.1. Hur presenteras ungdomars syn på religion i skriften ”Främmande är skrämmande”?

Ungdomarna i skriften skiljer på sin egen syn på religion och andras syn på religion. Tydligast så beskriver de andras syn på religion tolkat utifrån en funktionell religionsdefinition där religion blir förklaringsmodellen till avvikande beteende till exempel i medias framställning av gärningsmän vid terroråd och liknande. Ungdomarnas uppfattning är att media och samhället har en osorterad och stereotyp uppfattning av religion som övervägande är negativ. Ungdomarna själva delar upp religion i gott och ont och tillskriver det onda, avvikande religiositet, en funktionell förklaring. Ungdomarnas uppfattning är att det inte är religionen som skapar problem och extremism. Den är konsekvenser av sociala och politiska orsaker såsom fattigdom, rasism, utanförskap mm. Dock är det ett problem då ungdomarna uppfattar att samhället ser problemen att vara orsakade av religion.

4.3.2. Hur analyseras detta utifrån teorier om religioners funktion i ungas liv?

De teorier jag använt mig av i analysen är som beskrivet socialisationsteori och deprivationsteori. Teorierna har använts för att beskriva olika aspekter av religionens funktion för individer. Sammanfattningsvis så beskriver deprivationsteorin individers uppfattning av att vara drabbade och kan förklara attraktionen till extrem religiositet. Socialisationsteorin förklarar religionens funktion som något man omärkligt vänjer sig vid utifrån sin sociala kontext.

Ungdomarnas uppfattning tolkat från deprivations teori är att det inte är religionen i sig som lockar utan det är konsekvenser av Sveriges politik där religionen blir tröst eller kompensation för avsaknad av mening.

När ungdomarna diskuterar kring olika orsaker till religiositet samt avvikande religiositet så har de flera olika förklaringar. Socialiseringen är en orsak där dåligt inflytande från familj, primär socialisation, och omgivningen, sekundär socialisation, kan vara en orsak. Känslan av att kunna vara med att påverka sitt eget liv när man lever i utanförskap ses som sökande efter mening och känsla av tillhörighet.

4.3.3. Vilka tillvägagångssätt i tidigare forskning kan vara relevanta för att uppmärksamma religiösa dimensioner för att utveckla förståelsen av kulturkompetens i socialt arbete?

Tidigare forskning beskriver flera möjliga tillvägagångssätt för att uppmärksamma religiösa dimensioner och utveckla förståelsen av kulturkompetens i socialt arbete. Dessa kommer redovisas under respektive kategori i enlighet med kategorierna från tidigare forskning.

Socialarbetarrollen

Socialarbetarna behöver utbildning och kunskap för att möta religiösa människors behov. De behöver då också reflektera kring sin egen religiositet i relation till professionens riktlinjer.

Metoder/teorier

Ett antidiskriminerande förhållningssätt är nödvändigt för att möta ungdomarna i deras religiositet inte bara som ett funktionellt sätt att förebygga avvikande religionsutövande eller extremism utan för att skapa relation och förståelse. Detta borde vara lika självklart när det gäller religion som när man möter människor med psykosocial problematik.

Forskningen visar att religion kan betraktas som resilience. Denna kunskap är viktig att socialarbetare tar del av.

Det ramverk Furness & Gilligan (2010) skapat är fullt möjligt att införa i svensk kontext. Modellens innehåll och funktion adresserar relevanta aspekter som saknas idag och som lyfts fram som behov i min första del av analysen då ingen känd modell existerar.

Detsamma gäller för Gärde (2014, s.168) som skriver om linkarbete i Malmö. En modell som kan spridas i övriga Sverige.

Kultur och kontext

Religion är en aspekt av kulturen och därför en viktig faktor i socialt arbete. Religion kan fungera som kontextuell faktor och förklara människors interagerande med sin omgivning. Kultur är integrerat i socialt arbete. Även då religion kan inkluderas i kultur så får det inte den uppmärksamhet och betydelse som det skulle behöva. Kulturkompetens begreppet behöver utvecklas till att inkludera religion mer.

Funess & Gilligans modell

Studien visar på att modellen är passande för att uppmärksamma religiösa dimensioner i socialt arbete för att utveckla förståelsen av kulturkompetens i socialt arbete.

Modellen har samtliga inslag av de kategorier som redovisats i tidigare forskning. Den visar även att den kan fungera i förebyggande syfte för att identifiera ungdomar i gränslandet till deprivation samt har en icke gynnsam socialisation.

Kapitel 5 Diskussion

5.1 Teoretisk reflektion

Teorierna jag har använt mig av har varit användbara relaterat till mitt syfte och frågeställning. Just funktionella teorier som förklaring till varför människor blir religiösa passar väl med sociala arbetets förklaring till utsatthet. Teorierna beskriver olika aspekter av hur och varför man blir religiös. Det fungerar med det sociala arbetets ambition om varför och hur sociala problem uppstår.

Kritiken till teorierna som ovan beskrivits kan jag till viss del hålla med om. Teorierna kan uppfattas som kategoriska där yttre orsaker är förklaring till religiositet. Avsaknaden av den fria viljan att välja något utifrån tro och mening uteblir i dessa teoretiska sammanhang.

5.2 Metodisk reflektion

Jag har använt mig av tematisk analys för att tematisera och nyansera mitt arbete. Analysfrågorna till materialet har varit till hjälp för att hålla en röd tråd och inte sväva ut. Tematisk analys har medfört ett omfattande arbete då det varit mycket text att läsa och kategorisera speciellt då det gäller tidigare forskning. Det kan ses som en nackdel med metoden att den är tidskrävande. Den positiva sidan är att det ger goda kunskaper om ämnet.

5.3 Empirisk reflektion

Studien visar att den tidigare forskningen som redovisats är tillämpbar i svensk kontext och även som tillvägagångssätt för att möta ungdomar som skulle kunna bli föremål för socialtjänstens insatser och har en syn på religion som kan förstås genom teorier där religion blir förklaringsmodell.

Kulturkompetens har varit en faktor i socialt arbete de senaste 20 åren i Sverige. Satsningar har skett för att utbilda och bredda kompetensen i detta ämne. Dock så har religion inte tillräckligt uppmärksamats som ett eget ämne utan inkluderats som en del i kulturkompetens. Sätt att komma tillrätta med detta är inkludera religion i utbildningen till socialarbetare samt inkludera religionsaspekter i socialtjänstens utredningar. Om religion skulle uppgraderas från att vara en del av kulturen till ett eget ämne så möjliggörs chansen att den negativa synen på religion avdramatiseras. Klienten blir då mött på samtliga plan, fysiskt, psykiskt och själsligt.

Verktygen och metoderna finns för att implementera religion i socialt arbete. Tidigare forskning visar att det fungerar i andra länder. Det svåra i svensk kontext är

att få en generell attitydförändring där religion värderas på samma sätt som tex sociologi och psykologi. Socialt arbete har under dess utveckling aktivt arbetat för att skala av allt som har med religion att göra till förmån för bland annat psykologi och sociologi. Detta arbete visar att socialt arbete idag skulle gynnas av ett återinförande av religion.

5.4 Bidrag

Denna uppsats bidrar till att uppmärksamma och kasta ett strålkastarljus på ett område som är eftersatt i Sverige- religion och socialt arbete. Som nämnts så finns det lite material skrivet i Sverige men ämnet diskuteras och finnes intressant i socialarbetarkåren såväl som ute i samhället där religion börjar ta allt större plats i det offentliga rummet. Religion och socialt arbete bör även vara en del av debatten gällande radikaliserings och våldsbejakande extremism. Funktionella definitioner av religion kan vara till hjälp för att förstå processen in i avvikande religiositet.

Det kan också bidra till en stark allians med klienten som byggs med kunskap om religion i socialarbetarutbildning, betraktande av religion som betydelsefull och funktionell i form av resilience samt copingstrategi och ett antidiskriminerande förhållningssätt i praktiken.

Ett område som varit brännande de senaste åren är samhällets hantering och integrering av ensamkommande flyktingbarn. Här visar det sig tydligt vilket behov socialtjänsten har av socialsekreterare med kulturkompetens och ett religionsperspektiv. Inom detta område så ser jag användningen av Furness & Gilligans modell som möjlig. De tidigare beskrivningarna av kultur och kontext är också centrala för integration för ensamkommande. Raghallaigh och Gilligan (2010) beskriver vikten av religion som copingstrategi där den fungerar som källa till kontinuitet och något familjärt i en okänd kontext. Religionen blir meningsskapande och ger en känsla av kontroll.

5.5 Avslutande reflektioner

Studien visar på ett område som ytterligare behöver utforskas och belysas. Religion och socialt arbete har varit nära förenat för att separeras och nu närma sig varandra igen.

Frågor för vidare forskning som har väckts är:

- Djupintervjuer med socialarbetare om deras syn på religion i socialt arbete. Hur förhåller de sig till sin egen och klientens religiositet i en utredningskontext?
- Vilken betydelse har religiositeten vid behandling i öppenvård och slutenvård?
- Hur tas det goda med religionen till vara? Religion är inte bara inkörsporten till extremism och radikaliserings.
- Konkreta förslag på implementering av religion i utbildningen till socialtjänst.
- Religionens funktion vid integration av ensamkommande flyktingbarn. Kunskap om metoder för socialtjänsten.

Sammanfattning

Syftet med denna uppsats var att diskutera om och på vilka sätt religiösa dimensioner kan inkluderas för att utveckla kulturkompetens i socialt arbete med ungdomar i svensk kontext. De frågeställningar som användes var:

- Hur presenteras ungdomars syn på religion i skriften "Främmade är skrämmande"
- Hur analyseras detta utifrån teorier om religioners funktion i ungas liv?
- Vilka tillvägagångssätt i tidigare forskning kan vara relevanta för att uppmärksamma religiösa dimensioner för att utveckla förståelsen av kulturkompetens i socialt arbete?

För att svara på frågeställningen så har jag gjort en tematisk analys på den tidigare forskningen samt materialet. Analysen har gjorts utifrån följande funktionella religionsdefinitioner: deprivationsteori och socialisationsteori.

Slutsatsen visar att ungdomarna i skriften skiljer på sin egen syn på religion och andras syn på religion. Deras syn på religion kan förstås genom teorier där religion blir förklaringsmodellen till avvikande beteende till exempel i medias framställning av gärningsmän vid terrordåd och liknande.

Arbetet visar att tidigare forsknings exempel på införandet av religion i socialt arbete även skulle vara möjliga tillvägagångssätt för uppmärksamma religiösa dimensioner i syfte att utveckla förståelsen av kulturkompetens i socialt arbete. Detta i form av utbildning, metod och förhållningsätt.

Referenser

- Askeland, G.A. & Døhlie, E. (2015) *Contextualizing international social work: Religion as a relevant factor*. *International Social Work*, Vol 58, Issue 2, s. 261 - 269
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). *Using thematic analysis in psychology*. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101. doi.org/10.1191/1478088706qp063oa
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., & Wängnerud, L. (2012), *Metodpraktikan: Konsten att studera samhället, individ och marknad*. Fjärde upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Furness, S. & Gilligan, P. (2010), *Social Work, Religion and Belief: Developing a Framework for Practice*. *British Journal of Social Work*, 40(7), s.2185-2202. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcp159>
- Furness, S. & Gilligan, P. (2014), *It Never Came Up: Encouragements and Discouragements to Addressing Religion and Belief in Professional Practise- What Do Social Work Students Have To Say* s.763-781. *British Journal of Social Work*.
- Furness, S. (2016) *Religion, Spirituality and Social Work*. s.179-190. I: de Souza M., Bone J., Watson J. (eds) *Spirituality across Disciplines: Research and Practice*. Springer, Cham
- Furseth, I., & Repstad, P. (2005). *Religionsociologi: en introduktion*. (H. Nordli, Övers.) (1. uppl). Malmö: Liber.
- Gärde, J. (2014). *Religion och socialt arbete* (1. uppl. ed.). Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009), *Den kvalitativa forskningsintervjun*, (2. uppl.), Lund: Studentlitteratur
- Larsson, Inger-Johanne (2005). *Religionsaspekter vid barnavårdsutredningar- erfarenheter från Birmingham*. Magisteruppsats från Stockholms Universitet, Institutionen för socialt arbete.
- Malterud, K. (2014). *Kvalitativa metoder i medicinsk forskning: en introduktion* (3., [uppdaterade] uppl). Lund: Studentlitteratur.
- Meeuwisse, A., Sunesson, S., Svärd, H. (2006): *Socialt arbete. En grundbok*. Stockholm: Natur och kultur
- Meeuwisse, A & Svärd H. (red).(2017): *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur & kultur
- Moss, B. (2005). *Thinking Outside the Box: Religion and Spirituality in Social Work Education and Practice*. s.40-52. *Implicit Religion*, vol 8, no 1. Equinox Publishing Ltd.
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2016). *Främmande är skrämmande-Ungas röster om våldsbejakande extremism*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor
- Ní Raghallaigh, M. and Gilligan, R. (2010), *Active survival in the lives of unaccompanied minors: coping strategies, resilience, and the relevance of religion*. *Child & Family Social Work*, 15: 226-237. doi:[10.1111/j.1365-2206.2009.00663.x](https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2009.00663.x)

Socialstyrelsen (2017). *Våldsbejakande extremism-Ett utbildningsmaterial för socialtjänstens arbete med barn och vuxna*. <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2017/2017-11-1>

Streets, F. (2009), *Overcoming a Fear of Religion in Social Work Education and Practice*. *Journal of Religion & Spirituality in Social Work: Social Thought*, 28:1-2, s.185-199, DOI: 10.1080/15426430802644214

Swan, E. (2011), *Andlighet, religion och offentligt socialt arbete*. C-uppsats Uppsala universitet, sociologiska institutionen, socionomprogrammet